

УДК 343.535

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2024.21.302903>

О. О. Дудоров,

докт. юрид. наук, проф.,
заслужений діяч науки і техніки
України, професор кафедри
кримінально-правової
політики та кримінального права
навчально-наукового інституту права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка;

Р. О. Мовчан,

докт. юрид. наук, проф.,
професор кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного
університету імені Василя Стуса

РЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ ТОВАРНОЇ КОНТРАБАНДИ І СУПУТНІ ЗАКОНОДАВЧІ НОВЕЛИ: КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Статтю присвячено аналізу окремих положень Закону України від 9 грудня 2023 р. «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів», на підставі якого відновлено кримінальну відповідальність за товарну контрабанду і запроваджено низку інших новел. При здійсненні пропонованого аналізу наголос зроблено на порівнянні кримінально-правових положень вказаного Закону і законопроекту «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів» (реєстр. № 5420 від 23.04.2021), а так само на з'ясуванні того, якою мірою у законотворчій діяльності у цьому разі взято до уваги здобутки кримінально-правової науки і зауваження парламентських експертів.

Виявлено недоліки конструювання заборон, присвячених відповідальності за різні види контрабанди – культурних цінностей та зброї, лісоматеріалів і цінних порід дерев, товарів, підакцизних товарів (статті 201, 201-1, 201-3, 201-4 Кримінального кодексу України, відповідно). З'ясовано окремі неузгодженості цих кримінально-правових приписів із положеннями регулятивного (митного) законодавства.

За результатами проведеного дослідження висунуто конкретні пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінального закону. Зроблено

застереження стосовно того, що сформульовані пропозиції *de lege ferenda* концептуально не змінюють той варіант нормативного забезпечення кримінально-правової протидії контрабанді, який знайшов відбиття у Законі від 9 грудня 2023 р. та який фахівцями (включаючи авторів статті) загалом сприймається критично.

Ключові слова: контрабанда, переміщення предметів поза митним контролем і з приховуванням від митного контролю, деревина, підакцизні товари, зброя, культурні цінності, наркотики, кваліфікуючі ознаки, повторність, службова особа, криміналізація, диференціація кримінальної відповідальності, господарська діяльність, доквілля, ліс, громадська безпека, здоров'я населення.

Ще 23 квітня 2021 р. у Верховній Раді України (далі – ВРУ) як невідкладний був зареєстрований «президентський» законопроект № 5420 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів» (далі – законопроект № 5420). Ця законодавча ініціатива мала на меті розв'язання проблеми рекриміналізації товарної контрабанди¹, кримінальну відповідальність за яку, незважаючи на численні застереження фахівців, було скасовано у 2011 р. під гучними гаслами «боротьби з підвищеним рівнем криміналізації господарських правопорушень, випадками зловживань з боку правоохоронних органів, погіршенням інвестиційного клімату та зниженням підприємницької активності населення».

¹ Одразу маємо звернути увагу на умовність як звороту «декриміналізація товарної контрабанди», так і використаного у назві статті формулювання «рекриміналізація товарної контрабанди». Справа в тому, що незаконне переміщення товарів через митний кордон України, поєднане з ухиленням від сплати обов'язкових платежів, які стягуються митними органами, входять у систему оподаткування і безпосередньо пов'язані з переміщенням товарів через митний кордон, до набрання чинності аналізованими законодавчими змінами за наявності підстав могло розцінюватись як ухилення від сплати податків і зборів або як шахрайство з фінансовими ресурсами.

«...порушення митних правил спрямовані на зниження податкового навантаження, адже товар, переміщений з порушеннями, завжди буде значно дешевшим, ніж прозоро ввезений на територію держави зі сплатою всіх належних платежів» (Паламарчук Г. В. Кримінологічні засади запобігання правопорушенням, пов'язаним із переміщенням товарів/предметів через митний кордон, на сучасному етапі в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2021. С. 33).

Попри концептуальну підтримку задуму щодо рекриміналізації товарної контрабанди, різні дослідники після оприлюднення первинної редакції законопроекту № 5420 почали висловлювати сумніви у тому, що відбитий у ньому варіант удосконалення Кримінального кодексу України (далі – КК) є оптимальним². Не заперечуючи необхідності реалізації стрижневої ідеї законопроекту № 5420, критичний висновок на нього підготувало і Головне науково-експертне управління Апарату ВРУ (далі – ГНЕУ ВРУ). Будучи причіниками положення про правильність і своєчасність відновлення кримінальної відповідальності за контрабанду товарів, до дискусії долучились й автори цих рядків³. Вступаючи у полеміку, ми, звісно, не мали на меті вдаватися до огульного критиканства. Навпаки, вважаючи, що критика має бути конструктивною, поряд з її викладом нами були сформульовані рекомендації щодо удосконалення відповідних (тоді ще проєктованих) положень, врахування яких дозволило б поліпшити якість остаточно ухваленого документа.

Однак, ознайомившись із положеннями Закону України від 9 грудня 2023 р. «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів» (далі – Закон від 9 грудня 2023 р.), ми як представники кримінально-правової науки із прикрістю переконались у черговому ігноруванні її здобутків. Наслідком цього стало те, що при ухваленні згаданого Закону парламентарії не лише не усунули численні недоліки, притаманні законопроекту № 5420, а

² Саварець А. Реанімація криміналізації контрабанди як визнання власного безсилля. Чому президентський законопроект не вирішить ситуацію? *Юридичний вісник України*. 14–27 травня 2021 р., № 18–19; Гмирін А. Криміналізація контрабанди. Загрози від прийняття законопроекту № 5420 у запропонованій до першого читання редакції. *Юридичний вісник України*. 11–24 червня 2021 р., № 22–23.

³ Дудоров О., Мовчан Р. Про перспективи рекриміналізації контрабанди товарів (нотатки на полях президентського законопроекту). *Юридичний вісник України*. 23–29 липня 2021 р., № 29; 30 липня – 5 серпня 2021 р., № 30; Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Про рекриміналізацію товарної контрабанди в контексті євроінтеграційних прагнень України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2021. Вип. 3. С. 75–94; Мовчан Р. О. Дискусійні аспекти законопроекту № 5240 (про рекриміналізацію товарної контрабанди). *Актуальні проблеми кримінального права : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка* (Київ, 18 листоп. 2021 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 116–120; Movchan, R., Dudorov, O., Vozniuk, A., Areshonkov, V., Lutsenko, Y. (2021). Combating commodity smuggling in Ukraine: in search of the optimal legislative model. *Amazonia Investiga*, 10 (47), 142–151.

й припустились інших помилок, здатних негативно вплинути на ефективність аналізованих кримінально-правових новел.

Окремі аспекти розглядуваної проблематики висвітлювались у працях таких науковців, як Д. Бабіков, Ю. Гродецький, Н. Гуторова, Ю. Данилевська, Ю. Забуга, Д. Каменський, Т. Михайліченко, Є. Назимко, Т. Пономарьова та ін. Щоправда, згаданими фахівцями досліджувались положення законопроекту № 5420; зважаючи ж на новизну положень Закону від 9 грудня 2023 р., вони, наскільки нам відомо, в юридичній літературі докладному аналізу поки що не піддавались.

Метою статті є критичне осмислення окремих положень Закону від 9 грудня 2023 р. і розроблення на цій основі рекомендацій щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства.

Передусім варто підкреслити, що наслідком ухвалення Закону від 9 грудня 2023 р. стало не лише довгоочікуване відновлення кримінальної відповідальності за товарну контрабанду (у межах нової ст. 201-3 КК), а й прийняття низки інших змін, спрямованих на вдосконалення механізму кримінально-правової протидії контрабанді в Україні. Повторимося, однак, що після вивчення відповідних законодавчих новел складається стійке враження стосовно того, що більшість з цих змін навряд чи може розцінюватись саме як удосконалення (поліпшення) кримінального законодавства.

Так, у результаті внесення депутатських правок до законопроекту № 5420 декількох істотних і не передбачених його первинною редакцією оновлень зазнала ст. 201 КК. Першою з цих змін стало редагування назви вказаної заборони, на необхідності чого наголошував Ю. Гродецький. Дослідник з-поміж іншого слушно відмічав, що, попри лаконічність назви ст. 201 КК «Контрабанда», цю норму не було підстав уважати загальною відносно інших норм про контрабанду спеціальних предметів. «Ознаки культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин,

радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації свідчать про те, що у цьому переліку зосереджені предмети, які мають специфічні характеристики, що підкреслюють підвищену увагу суспільства та держави до обігу таких предметів»⁴. Зважаючи на це, Ю. Гродецький пропонував викласти назву ст. 201 КК у такій редакції: «Контрабанда культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації». Пропонована назва, не дивлячись на її громіздкість, узгоджувалась б із загальною логікою формулювання назв усіх статей про контрабанду, передбачених законопроектом № 5420⁵.

Законодавець, однак, пішов своїм власним шляхом і в підсумку замінив використану для позначення назви ст. 201 КК абстрактну вказівку на «контрабанду», яка все ж дозволяла охопити будь-які зазначені у диспозиції цієї норми спеціальні предмети контрабанди, на казуїстичне формулювання «контрабанда культурних цінностей та зброї». Ознайомившись з останнім, ми спочатку вважали, що таке редагування назви ст. 201 КК викликане одночасним оновленням диспозиції її ч. 1, а саме виключенням з числа потенційних предметів злочину, передбачених цією кримінально-правовою нормою, всіх інших предметів, крім культурних цінностей та зброї. Проте, як

⁴ Гродецький Ю. В. Перспективи криміналізації контрабанди товарів. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 1. С. 155.

За умови втілення в життя положень законопроекту № 5420 на звання загальної норми могла б претендувати присвячена контрабанді «звичайних» предметів (товарів) ст. 201-1 (відповідно до Закону від 9 грудня 2023 р. – ст. 201-3) КК. Адже, виходячи з положень МК, поняттям «товари» охоплюються всі предмети складів відповідних кримінальних правопорушень. Через це Ю. Гродецький уважав за доцільне змінити передбачену КК (як і законопроектом № 5420) послідовність розташування статей про контрабанду, першою з яких мала б бути відповідна загальна норма (Гродецький Ю. В. Вказана праця. С. 156–157).

⁵ Гродецький Ю. В. Перспективи криміналізації контрабанди товарів. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 1. С. 155–156.

з'ясувалось, відповідна диспозиція на підставі Закону від 9 грудня 2023 р. жодних змін не зазнала. Постає питання, на яке навряд чи можна відшукати логічну відповідь: чим керувалися парламентарії, у такий спосіб редагуючи назву ст. 201 КК?

З одного боку, аналіз матеріалів судової практики засвідчує, що з-поміж усіх зазначених у диспозиції ч. 1 ст. 201 КК предметів найчастіше об'єктом уваги злочинців стають зброя та культурні цінності. З іншого, маємо зазначити, що, наприклад, предметом злочину, передбаченого ст. 199 КК, в абсолютній більшості випадків виступають підроблені гроші, злочинів, передбачених статтями 262, 263 КК – зброя, статтями 357, 358 КК – офіційні документи. При цьому у назвах перерахованих статей, крім вказівки на «найпоширеніші» предмети, виправдано згадуються й інші предмети, про які йдеться у диспозиціях відповідних заборон. Чому ж у ст. 201 КК законодавець знехтував цим елементарним правилом нормотворення?

Таким чином, назва ст. 201 КК потребує уточнення, за наслідком чого в ній мають бути перераховані всі відповідні предмети контрабанди.

Досліджуючи проблематику кримінально-правової охорони лісу в Україні, автори цих рядків (разом із Є. Письменським) звертали увагу на те, що у ст. 201-1 КК повторними (ч. 2) визнаються дії, вчинені особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений не лише цією статтею, а й ст. 201 чи ст. 246 КК, тоді як у ч. 2 ст. 201 (як і в ч. 2 ст. 246 КК) – лише особою, яка вчинила злочин, передбачений цими статтями. Як наслідок, констатувалась наявність парадоксальної ситуації: якщо особа, яка раніше вчинила «звичайну» контрабанду (ст. 201 КК) чи незаконну порубку лісу, здійснила контрабанду деревини, то її дії вважаються повторними; у разі ж зворотної ситуації, коли ці злочини вчиняє особа, яка раніше вчинила контрабанду деревини, – ні. Логічних пояснень такого законодавчого рішення встановити не вдалося. З огляду на відбиту у ч. 2 ст. 201-1 КК однорідність та очевидну взаємообумовленість контрабанди і контрабанди деревини, для усунення

фрагментарності, допущеної при конструюванні кваліфікуючих ознак, робився висновок про те, що *de lege ferenda* поняттям повторності як кваліфікуючої ознаки складу злочину, передбаченого ст. 201 КК, має охоплюватися вчинення цього злочину особою, раніше судимою за контрабанду деревини (ст. 201-1 КК)⁶. Співзвучні зауваження ми, як і інші науковці⁷, висловлювали на адресу подібних за змістом нелогічних положень первинної редакції законопроекту № 5420.

Зважаючи на викладене, слід загалом схвально оцінити втілене Законом від 9 грудня 2023 р. редагування КК, яке призвело до того, що відтепер уніфікованою й універсальною підставою для посилення відповідальності за контрабанду майже всіх предметів стало її вчинення особою, раніше судимою за контрабанду не лише предметів, передбачених однією конкретною нормою (юридична повторність тотожних кримінальних правопорушень), а й будь-яких інших предметів, про які йдеться в інших нормах про контрабанду (юридична повторність однорідних кримінальних правопорушень) (п. 3 примітки ст. 201 КК)⁸. На необхідності такого кроку свого часу звертали увагу і фахівці ГНЕУ ВРУ.

⁶ Дудоров О. О., Мовчан Р. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова охорона лісу в Україні : монографія. Київ : Норма права, 2023. С. 362–363.

⁷ Дудоров О., Мовчан Р. Про перспективи рекриміналізації контрабанди товарів (нотатки на полях президентського законопроекту). *Юридичний вісник України*. 23–29 липня 2021 р., № 29; 30 липня – 5 серпня 2021 р., № 30; Бабіков Д. В. Кримінальна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України : дис. ... докт. філософії за спеціальністю 081 «Право». Кропивницький, 2023. С. 21–22; Забуга Ю. Ю., Михайліченко Т. О. Окремі аспекти реанімації товарної контрабанди. *Сучасна доктрина кримінального права в правовій системі України: поняття, джерела, значення, проблеми формування* : матеріали V міжнар. наук.-практ. круглого столу (м. Харків, 14 трав. 2021 р.). Харків : Право, 2021. С. 87–90; Мовчан Р. О. Дискусійні аспекти законопроекту № 5420 (про рекриміналізацію товарної контрабанди). *Актуальні проблеми кримінального права : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка* (Київ, 18 листоп. 2021 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 116–120; Назимко Є. С., Данилевська Ю. О., Пономарьова Т. І. Рекриміналізація товарної контрабанди в світлі законодавчих ініціатив. *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 289.

⁸ Попри обґрунтовані зауваження науковців відносно неприпустимості того, що відповідно до законопроекту № 5420 вчинення контрабанди організованою групою виступатиме особливо кваліфікуючою ознакою складів товарної контрабанди (ст. 201-2) і контрабанди підакцизних товарів (ст. 201-3) (від себе додамо – і складу злочину, передбаченого ст. 201-1 КК), тоді як при вчиненні контрабанди предметів, описаних у ст. 201 КК, врахування цієї ознаки можливе лише при призначенні покарання як обставини, яка його обтяжує (Забуга Ю. Ю., Михайліченко Т. О. Окремі аспекти реанімації товарної контрабанди. *Сучасна доктрина кримінального права в правовій системі України: поняття, джерела, значення, проблеми формування* : матеріали V міжнар. наук.-практ. круглого столу (м. Харків, 14 трав. 2021 р.). Харків : Право, 2021. С. 87–90), це нелогічне положення під час ухвалення Закону від 9 грудня 2023 р. усунуте не було.

Із позицій системності не можемо повністю підтримати лише те, що до кола передбачених п. 3 примітки ст. 201 КК заборон, в яких аналогічним чином вирішено питання про диференціацію кримінальної відповідальності, не потрапила ст. 305 КК «Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів». Критичні міркування з цього приводу на адресу законопроекту № 5420 висловлювались в юридичній літературі⁹, однак законодавець їх чомусь проігнорував. Як наслідок, ми отримали алогічну ситуацію, коли, наприклад, дії особи, раніше судимої за контрабанду наркотиків, яка вчиняє незаконне переміщення через митний кордон України будь-яких інших предметів, кваліфікуватимуться за частинами другими відповідних статей КК (ч. 1 ст. 305 КК + ч. 1 ст. 201 (ч. 1 ст. 201-1, ч. 1 ст. 201-3, ч. 1 ст. 201-4 КК) = **ч. 2 ст. 201** (або іншої статті КК). У разі зворотної ситуації, коли контрабанду наркотиків вчиняє особа, раніше судима за контрабанду інших предметів, цей факт кваліфікуючого значення не матиме (ч. 1 ст. 201 КК (ч. 1 ст. 201-1, ч. 1 ст. 201-3, ч. 1 ст. 201-4 КК) + ч. 1 ст. 305 = **ч. 1 ст. 305 КК**). Видається, що законодавцю варто, визначившись із питання, чи є контрабанда наркотиків однорідним злочином із контрабандою інших предметів, закріпити уніфікований підхід до таких кримінально-правових ситуацій. Ми вказану однорідність вбачаємо.

Щоправда, стосовно ст. 305 КК зберігають актуальність питання про доцільність:

– по-перше, існування окремої норми про контрабанду наркотиків (як і інших самостійних норм про контрабанду спеціальних предметів), а не регламентація відповідальності за ці дії у межах єдиної ст. 201 КК (або її аналогу);

⁹ Назимко Є. С., Данилевська Ю. О., Пономарьова Т. І. Рекриміналізація товарної контрабанди в світлі законодавчих ініціатив. *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 289; Бабіков Д. В. Кримінальна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України : дис. ... докт. філософії за спеціальністю 081 «Право». Кропивницький, 2023. С. 21.

– по-друге, поміщення вказаної заборони в розділі XIII Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення».

З одного боку, такий усталений підхід враховує основний безпосередній об'єкт зазначеного злочину¹⁰, чого явно не спостерігається в ст. 201 КК, оновленій на підставі Закону від 9 грудня 2023 р. З іншого, якщо керуватись такою логікою, то не в розділі VII Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності» мала б розташовуватись норма про відповідальність за контрабанду таких предметів, як культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброя. Інакше кажучи, Закон від 9 грудня 2023 р. не вирішив проблему невідповідності об'єктів (родового і безпосередніх) злочину, передбаченого ст. 201 КК. Те, що при цьому основний безпосередній об'єкт контрабанди інших специфічних предметів – наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305 КК), як вже зазначалось, корелюється з родовим об'єктом кримінальних правопорушень, норми про відповідальність за які консолідовано у розділі XIII Особливої частини КК, вчергове демонструє відсутність однакового підходу законодавця до подібних кримінально-правових ситуацій.

¹⁰ Див. також: Бабіков Д. В. Кримінальна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України : дис. ... докт. філософії за спеціальністю 081 «Право». Кропивницький, 2023. С. 214–215; Мирошниченко Н. А. Об'єкт та предмет кримінально-караної контрабанди. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 19 трав. 2017 р.). У 2-х т. / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : ВД «Гельветика», 2017. Т. 2. С. 212; Музика А. А., Савченко А. В., Процюк О. В., Сіленко В. В., Горох О. П. Кримінальна відповідальність за контрабанду: національний та міжнародний досвід. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 263–264; Нетяга В. В. Проблема визначення об'єкту контрабанди у чинному законі про кримінальну відповідальність. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 1. С. 92–101; Павлик Л. В. Диференціація кримінальної відповідальності за злочинні посягання у сфері економіки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2013. С. 41, 81–82; Савченко А. В. Кримінальна відповідальність за контрабанду: наскільки вдалими є нові зміни до ст. 201 КК України? *Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (19–20 квітня 2012 р., Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка), 2012. С. 458.

Виступаючи за відновлення кримінальної відповідальності за «товарну» контрабанду у межах удосконаленої за ст. 201 КК, О. Радутний писав, що цей крок дозволить уникнути дріб'язкової деталізації стосовно інших предметів кримінальних правопорушень¹¹. На нашу думку, при вдосконаленні КК за основу варто взяти підхід, який полягає у встановленні відповідальності за контрабанду спеціальних предметів у межах однієї статті, розміщеної одразу після норми про товарну контрабанду. Прикладом успішної реалізації такого варіанту, за якого кожен прояв контрабанди спеціальних предметів карається істотно суворіше порівняно з аналогічними різновидами «звичайної» контрабанди, може слугувати ст. 190-1 КК Латвії «Переміщення товарів і речовин, обіг яких заборонений чи спеціально регламентується, через державний кордон Латвійської Республіки». Зазначений варіант міг би бути вдосконалений за допомогою врахування досвіду Грузії, в якій диференційовано відповідальність навіть за некваліфіковані прояви контрабанди спеціальних предметів. Отже, у ч. 1 вказаної статті могла б бути передбачена відповідальність, наприклад, за контрабанду культурних цінностей, спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, інших предметів, експорт яких є забороненим, а також деревини та деяких інших видів природних ресурсів; у ч. 2 (звісно, із суворішою санкцією) мало б йтися про контрабанду отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, вогнепальної зброї або боєприпасів до неї, наркотиків тощо; у ч. 3 та ч. 4 повинні бути передбачені єдині кваліфікуючі ознаки (вартісні показники, форма співучасті тощо), оцінка суспільної небезпеки яких забезпечуватиметься за рахунок конструювання відносно визначених санкцій¹².

¹¹ Радутний О. Е. Кримінально-правова охорона нових форм економічної діяльності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 2. С. 154.

¹² Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за контрабанду «спеціальних» предметів: законодавчі реалії та перспективи (на прикладі контрабанди лісу). *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія Право*. 2023. Вип. 15. С. 264–277; Дудоров О. О., Мовчан Р. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова охорона лісу в Україні: монографія. Київ: Норма права, 2023. С. 112.

Як свідчить аналіз Закону від 9 грудня 2023 р., висловлені нами пропозиції і співзвучні міркування фахівців ГНЕУ ВРУ і ГЮУ ВРУ, на жаль, не були взяті до уваги.

Не менше нарікань викликає реалізована Законом від 9 грудня 2023 р. ідея закріплення у нормах КК визначень таких понять, як переміщення предметів через митний кордон України поза митним контролем і з приховуванням від митного контролю (п. 1 і п. 2 примітки ст. 201 КК). Вітчизняній правовій системі і до цього були відомі визначення двох згаданих понять (ч. 1 ст. 482 та ч. 1 ст. 483 Митного кодексу України (далі – МК), відповідно). З погляду теорії кримінального права можна було дискутувати, з чим саме ми маємо справу у цьому разі – із бланкетністю диспозиції в статті Особливої частини КК або диспозицію, яка передбачає субсидіарне застосування правових норм¹³, однак із практичної точки зору запозичення іншогогалузевого нормативного матеріалу у вигляді звернення до згаданих норм МК жодних труднощів не викликало.

Наведене у п. 1 примітки ст. 201 КК визначення «переміщенням через митний кордон України предметів контрабанди поза митним контролем» вирізняється лише тим, що в ньому однією з форм цього способу контрабанди визнається «переміщення предметів контрабанди з незаконним звільненням від митного контролю» (без зробленого у ч. 1 ст. 482 МК уточнення стосовно того, що таке звільнення відбувається внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами митного органу).

Щодо передбаченого п. 2 примітки ст. 201 КК визначення «переміщення через митний кордон України предметів контрабанди з приховуванням від митного контролю», то воно відрізняється тим, що в ньому йдеться не про надання документів, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за

¹³ Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2010. С. 43–48, 72, 99.

належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості (ч. 1 ст. 483 МК), а про надання документів, що містять завідомо неправдиві відомості, що підлягають обов'язковому декларуванню відповідно до законодавства з питань митної справи, та якщо зазначені документи та відомості необхідні для визначення розміру належних до сплати митних платежів та/або для підтвердження дотримання встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення товарів через митний кордон України.

Коментуючи відповідні положення (тоді ще проєктовані), фахівці ГЮУ ВРУ зауважили, що контрабанда є суспільно небезпечним діянням не через ухилення від сплати митних платежів, а через порушення порядку та умов переміщення товарів через митний кордон України, що має своїм наслідком порушення національних інтересів України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення митної справи. Було висловлено думку і про те, що уточнення стосовно властивостей документів акцентує увагу на фіскальній складовій процесу переміщення предметів через митний кордон. Не думаємо, що цей закид на адресу парламентаріїв є справедливим, адже, судячи з п. 2 примітки ст. 201 КК, документи, за допомогою яких здійснюється відмінне від фізичного інтелектуальне приховування предметів контрабанди від митного контролю, потрібні або для визначення розміру належних до сплати митних платежів, або для підтвердження дотримання встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення товарів через митний кордон України.

Водночас варто зауважити, що визначення переміщення предметів контрабанди з приховуванням від митного контролю (у частині документального приховування) з редакційної точки зору викладено не зовсім вдало: із буквального тлумачення п. 2 примітки ст. 201 КК випливає,

що обов'язковому декларуванню підлягають не предмети, які переміщуються через митний кордон України, а документи, що містять завідомо неправдиві відомості, що, звісно, є нонсенсом.

Постає питання: якими мотивами керувалися парламентарії, наводячи власні («кримінально-правові») визначення відповідних понять, які майже дослівно відтворюють аналогічні дефініції, закріплені в МК? Якщо ж законодавець вважав, що відповідні уточнення є істотними і такими, що можуть серйозно вплинути на правозастосування у сфері протидії митним правопорушенням, то що заважало йому відповідним чином відредагувати кореспондуючі приписи МК? До того ж погоджуємось із фахівцями ГЮОУ ВРУ, на думку яких, одночасне застосування на практиці примітки статті КК і положень МК може призвести до неоднакового правозастосування, що не відповідатиме принципу верховенства права.

Ще й таке. Формулюючи кримінально-правове визначення поняття переміщення через митний кордон України предметів контрабанди з приховуванням від митного контролю (п. 2 примітки ст. 201 КК) і частково копіюючи при цьому відповідне митно-правове визначення (ст. 483 МК), законодавець не врахував того, що: 1) в останній не згадуються документи, які є підставою для переміщення інших предметів, і недійсні документи; 2) на практиці нерідко постає питання про розмежування, з одного боку, документів, які є підставою для переміщення предметів через митний кордон і дії з якими, відповідно, можуть розцінюватись як контрабанда, вчинена у певний спосіб, та, з іншого, документів, які необхідні для митного оформлення, але які не є підставою для переміщення предметів через митний кордон. Виходячи з того, що частина «документальної» контрабанди охоплюється таким традиційним способом її вчинення, як приховування від митного контролю, на етапі обговорення законопроекту № 5420 нами висувалась пропозиція доповнити ст. 201 КК вказівкою на «інше обманне

використання документів або засобів митного забезпечення»¹⁴. Несприйняття цієї пропозиції, вочевидь, призвело до виникнення (точніше неусунення) прогалини у кримінально-правовому реагуванні на випадки незаконного переміщення предметів через митний кордон.

Первісною редакцією законопроекту № 5420 формулювання «переміщення через митний кордон України», використане в існуючих на той час ст. 201 і ст. 201-1 КК, пропонувалось замінити на словосполучення «дії, спрямовані на переміщення через митний кордон України». Аналізуючи цю законодавчу ініціативу, яка, до речі, дістала схвальну оцінку з боку ГНЕУ ВРУ, ми в 2021 р. писали, що вона (ініціатива) була покликана вирішити проблему, пов'язану з диференційованим визначенням моменту закінчення контрабанди. «Прив'язування» моменту закінчення цього злочину до фактичного перетину кордону в разі вивезення предметів за межі України призводить до того, що факт закінченої контрабанди зазвичай встановлюється лише тоді, коли предмети вже потрапили на територію іншої держави, що ускладнює боротьбу з контрабандою¹⁵. У 2023 р. на прикладі ситуації із кримінально-правовою протидією контрабанді деревини нами з прикрістю констатувалось, що через зазначене конструювання заборони (ст. 201-1 КК) майже в усіх випадках виявлення цього злочину кваліфікація вчиненого супроводжується посиланням на ст. 15 КК, що, як наслідок, призводить до призначення винуватому навряд чи виправданого (з урахуванням суспільної небезпеки контрабанди) у такій ситуації більш м'якого покарання на підставі ст. 68 КК¹⁶. Зважаючи на схожі аргументи, подібні до викладених у законопроекті № 5420 зміни (визнання моментом

¹⁴ Дудоров О., Мовчан Р. Про перспективи рекриміналізації контрабанди товарів (нотатки на полях президентського законопроекту). *Юридичний вісник України*. 23–29 липня 2021 р., № 29; 30 липня – 5 серпня 2021 р., № 30.

¹⁵ Дудоров О., Мовчан Р. Вказана праця.

¹⁶ Дудоров О. О., Мовчан Р. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова охорона лісу в Україні : монографія. Київ : Норма права, 2023. С. 511–512.

закінчення контрабанди замаху на цей злочин) ще в 2010 р. ініціювали А. Музика та О. Горох¹⁷ (у 2023 р. їх підтримав Д. Бабіков)¹⁸.

Тому ми не поділяємо висловлену спочатку членами Комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики, а згодом ретрансльовану деякими експертами¹⁹ і ледь не дослівно відтворену під час обговорення законопроекту № 5420 народним депутатом України І. Марчуком тезу про невиправданість перенесення моменту закінчення контрабанди на тій підставі, що цей законодавчий крок призведе до зловживань правоохоронців, адже «не конкретизовано дії, які повинні кваліфікуватися як злочин», а також «не зрозуміло, хто повинен бути обвинуваченим у вчиненні злочину – керівник підприємства, декларант, митний брокер, перевізник тощо». До слова складно зрозуміти і те, що мав на увазі І. Марчук, коли аргументував залишити відповідні статті КК в їх чинних редакціях на тій підставі, що «дії, спрямовані на переміщення товарів...» не є злочином самі по собі і що «діюча редакція КК містить достатньо термінів для визначення правопорушення».

Зайвим підтвердженням безпідставності побоювань окремих парламентаріїв може бути та обставина, що подібний до пропонованого законопроектом № 5420 підхід вже успішно апробований законодавцем (ст. 482 і ст. 483 МК), і, наскільки нам відомо, джерелом якихось зловживань або правової невизначеності не став. Водночас, на нашу думку, перенесення моменту закінчення контрабанди на більш ранню стадію могло б набути дещо іншого (порівняно з втіленим у законопроекті № 5420) вигляду, виходячи, зокрема, з того, що у разі, коли предмети переміщуються на митну територію України, то факт закінченої контрабанди встановлюється під час

¹⁷ Музика А. А., Савченко А. В., Процюк О. В., Сіленко В. В., Горох О. П. Кримінальна відповідальність за контрабанду : національний та міжнародний досвід : монографія. Київ : ПАЛІВОДА А.В., 2011. С. 273.

¹⁸ Бабіков Д. В. Кримінальна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України : дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 081 «Право». Кропивницький, 2023. С. 22.

¹⁹ Криміналізація товарної контрабанди. 18.06.2021. URL: <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/kryminalizatsiya-tovarnoyi-kontrabandy/> (дата звернення: 10.04.2024).

проходження митного контролю, який здійснюється вже після того, як предмети злочину перетнули митний кордон, що дозволяє констатувати закінчення розглядуваного злочину. Через це диспозиція ч. 1 поліпшеної редакції ст. 201 КК (за прикладом ст. 482 і ст. 483 МК) поряд із згадуванням про переміщення могла б містити альтернативну вказівку на дії, спрямовані на переміщення певних предметів через митний кордон²⁰.

Цікаво, що під час обговорення законопроекту № 5420 народні депутати України Ю. Тимошенко, М. Цимбалюк, В. Кабаченко, С. Соколов і К. Бондарев пропонували у поліпшених редакціях ст. 201 і ст. 305 КК передбачити відповідальність як за ввезення на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, так і за дії, спрямовані на вивезення з митної території України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, а у вдосконаленій ст. 201-1 КК – саме і тільки за дії, спрямовані на вивезення за межі митної території України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Однак за наслідком обговорення законопроекту № 5420 ці конструктивні ініціативи, реалізація яких сприяла б підвищенню ефективності кримінально-правової протидії контрабанді, у стінах ВРУ підтримки, на жаль, не знайшли.

Одним із результатів ухвалення Закону від 9 грудня 2023 р. стало часткове оновлення ст. 201-1 КК, присвяченої контрабанді деревини. Крім згаданого вище уточнення спеціального рецидиву як кваліфікуючої ознаки злочину, змін зазнала назва заборони: замість використання громіздкого формулювання «переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі

²⁰ Дудоров О., Мовчан Р. Про перспективи рекриміналізації контрабанди товарів (нотатки на полях президентського законопроекту). *Юридичний вісник України*. 23–29 липня 2021 р., № 29; 30 липня – 5 серпня 2021 р., № 30.

митної території України» ст. 201-1 КК відтепер має лаконічну назву – «Контрабанда лісоматеріалів та цінних порід дерев». Загалом прагнення «зеконотити» текст кримінального закону заслуговує на підтримку. Адже було незрозуміло, чому у назвах статей 201 і 305 КК вказувалось лише на «контрабанду» відповідних предметів, тоді як у назві ст. 201-1 КК розкривався зміст цього поняття за рахунок дублювання її диспозиції ч. 1. Зважаючи на сказане, коригування назви ст. 201-1 КК на підставі Закону від 9 грудня 2023 р. підтримали й інші дослідники²¹.

Утім, і в цій бочці «законодавчого меду» знайшлася своя «ложка дьогтю». Схвальне враження від аналізованого законодавчого кроку частково знівельовано вказівкою у назві ст. 201-1 КК (поруч із «лісоматеріалами») на «цінні породи дерев». Ця вказівка не враховує щонайменше того, що у диспозиції ст. 201-1 КК йдеться про контрабанду не «цінних порід дерев» як таких, а «лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев». Тобто і в цьому разі назва кримінально-правової заборони не повністю узгоджується з її змістом, на що вказувалось як на сторінках юридичної літератури²², так і в зауваженнях ГЮО ВРУ на законопроект № 5420.

Якщо законодавець визнав за потрібне включити у диспозицію ч. 1 ст. 201-3 КК негативне застереження «крім підакцизних товарів та електричної енергії», то логічним було б згадати у цьому разі лісоматеріали, а з урахуванням положень регулятивного законодавства – і пиломатеріали (адже їх контрабанда має кваліфікуватись за спеціальною щодо ст. 201-3 КК нормою – ст. 201-1 КК).

До слова, оскільки електроенергія не визнається предметом злочинів, передбачених ст. 201-3 і ст. 201-4 КК, виходить, що контрабанда такого специфічного товару (п. 57 ч. 1 ст. 4 МК) у будь-яких розмірах може

²¹ Гродецький Ю. В. Перспективи криміналізації контрабанди товарів. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 1. С. 154; Назимко Є. С., Данилевська Ю. О., Пономарьова Т. І. Рекриміналізація товарної контрабанди в світлі законодавчих ініціатив. *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 286–287.

²² Назимко Є. С., Данилевська Ю. О., Пономарьова Т. І. Вказана праця. С. 287.

розцінюватись хіба що як адміністративний проступок. Сприйняти таку законодавчу логіку складно. «Надмірна деталізація складів злочинів за предметами, що є неприбутковим Кримінальному кодексу України як системному законодавчому акту» (із зауважень ГЮО ВРУ на законопроект № 5420) зіграла з розробниками Закону від 9 лютого 2023 р. злий жарт.

Концептуально (якщо не враховувати відмічені вище недоліки) ми підтримуємо рух у напрямі економії обсягу нормативного матеріалу у випадках, де цей рух негативно не впливає на якість кримінального закону (як це сталося у випадках з уточненням назв ст. 201 і ст. 201-1 КК). Водночас звернемо увагу на те, що на сьогодні у диспозиціях частин перших кожної з п'яти передбачених КК статей про контрабанду (статті 201, 201-1, 201-3, 201-4, 305) в однаковий спосіб розкривається зміст поняття контрабанди: нею визнається переміщення предметів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Виникає питання: чи є сенс у такому дублюванні нормативного матеріалу з уточненням лише щодо специфічних предметів?

На нашу думку, відповідь на поставлене питання має бути негативною. Адже, користуючись способом, частково апробованим у примітці ст. 201 КК, у ній замість передбачених МК, а отже, непотрібних розлогих визначень переміщення через митний кордон України предметів контрабанди поза митним контролем і з приховуванням від митного контролю могло бути надане універсальне визначення поняття контрабанди, яке б поширювалося на всі відповідні заборони («у статтях ... контрабандою визнається переміщення предметів...»). На користь такого підходу побічно вказує і досвід конструювання деяких інших норм КК. Наприклад, навівши у ст. 115 КК дефініцію поняття «вбивство», законодавець у жодній спеціальній нормі про вбивство (вбивство спеціальних потерпілих) вже не повторює те, що вбивство – це умисне протиправне заповдіння смерті іншій людині, а

обмежується згадуванням про «вбивство». Отже, подібний підхід доцільно використати і при вдосконаленні статей КК про контрабанду.

Водночас щодо універсальності згаданих кримінально-правових способів вчинення контрабанди та їх (на підставі Закону від 9 грудня 2023 р.) беззастережного поширення на всі передбачені КК різновиди цього злочину, включаючи ст. 201 КК «Контрабанда культурних цінностей та зброї» і ст. 305 КК «Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів», що окремими дослідниками оцінюється схвально (це, мовляв, сприятиме формуванню єдиного підходу до кваліфікації злочинів)²³, хотіли б зауважити, що не все так однозначно.

Нагадаємо, що у первісній редакції ст. 201 КК «Контрабанда» йшлося, зокрема, про незаконне переміщення історичних і культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних або вибухових речовин, зброї та боєприпасів. Як зазначається у висновку ГЮУ ВРУ на законопроект № 5420, суспільна небезпека контрабанди пов'язана з якісними властивостями цих предметів, особливим режимом їх ввезення, вивезення, транзиту, використання на території України «Заборони та обмеження під час переміщення товарів через митний кордон України запроваджуються державними органами з метою забезпечення захисту економічних інтересів держави та суб'єктів господарювання, суспільної моралі, безпеки населення, екології тощо»²⁴. Звідси випливало, що під незаконним переміщенням вказаних специфічних предметів контрабанди через митний кордон розумілось їх переміщення не лише поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, а й, наприклад, поєднане з

²³ Дорофеева Л. М. Контрабанда як виклик суспільству. *Закарпатські правові читання. Сталій розвиток та інституційна спроможність в умовах війни : національний та міжнародно-правовий аспекти* : Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 26–27 квітня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 34–35.

²⁴ Ліпинський В. В. Правові аспекти притягнення до відповідальності за порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю. *Правова позиція*. 2020. № 1. С. 55.

недекларуванням і вчинене за відсутності належного дозволу. Отже, не було особливої потреби у поширювальному тлумаченні кримінального закону у тих випадках, коли особа під час проходження митного контролю не приховувала, наприклад, зброю, боєприпаси, культурні цінності і певні речовини, але і не декларувала їх. З огляду на пряму вказівку законодавця, будь-яке незаконне переміщення вказаних предметів через митний кордон (зокрема, здійснене без спеціального дозволу) визнавалось злочином – контрабандою. Тому на етапі обговорення законопроекту № 5420 нами висловлювалась думка про те, що присвячена контрабанді стаття КК щодо предметів, вилучених із цивільного обігу або обмежених у ньому, не повинна обмежуватись двома традиційними способами вчинення контрабанди (переміщення предметів через митний кордон поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю)²⁵.

З одного боку, недостовірне письмове декларування у разі, коли особа у митній декларації не згадує, наприклад, про наявні у неї предмети, переміщення яких через митний кордон заборонено або здійснюється за дозвільними документами за відсутності останніх, вочевидь, може розцінюватись як різновид приховування від митного контролю, а саме як подання до митного органу документів, що «містять завідомо неправдиві відомості, що підлягають обов'язковому декларуванню відповідно до законодавства з питань митної справи, та якщо зазначені документи та відомості необхідні для визначення розміру належних до сплати митних платежів та/або для підтвердження дотримання встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення товарів через митний кордон України» (п. 2 примітки ст. 201 КК).

З іншого, поряд із таким правопорушенням, як переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з

²⁵ Дудоров О., Мовчан Р. Про перспективи рекриміналізації контрабанди товарів (нотатки на полях президентського законопроекту). *Юридичний вісник України*. 23–29 липня 2021 р., № 29; 30 липня – 5 серпня 2021 р., № 30.

приховуванням від митного контролю (ст. 483 МК), останній передбачає самостійну відповідальність за недекларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами (ст. 471), і недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення (ст. 472). Під недекларуванням розуміється незаявлення за встановленою формою точних і достовірних відомостей (наявність, найменування або назва, кількість тощо) про предмети, які переміщуються через митний кордон України. Ба більше: канал, позначений символами зеленого кольору («зелений коридор»), призначений для декларування шляхом вчинення дій громадянами, які переміщують через митний кордон України товари в обсягах, що не підлягають оподаткуванню митними платежами та не підпадають під встановлені законодавством заборони або обмеження щодо ввезення на митну територію України або вивезення за межі цієї території і не підлягають письмовому декларуванню. Громадяни, які проходять (проїжджають транспортними засобами особистого користування) через «зелений коридор», звільняються від подання письмової митної декларації (ч. 2, ч. 6 ст. 366 МК).

Показана різниця у складах митних правопорушень схиляє до думки про безпідставність поширювального тлумачення п. 2 примітки ст. 201 КК у розглядуваній ситуації. Виходить, що чинні редакції ст. 201 і ст. 305 КК позначений нюанс (обумовлений, зокрема, дозвільним порядком переміщення певних предметів через митний кордон) загалом не враховують, можуть стати предметом докладання адвокатських зусиль, а отже, потребують уточнення з огляду на те, що сама по собі відсутність належного дозволу повинна розглядатись як підстава для кримінально-правового реагування (кваліфікації вчиненого як контрабанди).

Вимушені оцінити критично і залишення в диспозиції ч. 1 ст. 201-1 КК, оновленої на підставі Закону від 9 грудня 2023 р., звороту «інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України». Адже використання цього звороту, не узгоджуючись з юридичною

визначеністю як складником верховенства права, є типовим проявом неузгодженості положень кримінального і регулятивного законодавства²⁶.

Продовжуючи аналіз положень Закону від 9 грудня 2023 р., зазначимо, що, попри принципову підтримку задуму щодо відновлення кримінальної відповідальності за товарну контрабанду, ще під час аналізу первісної версії законопроекту № 5420 ми вказували на сумнівність диференціації кримінальної відповідальності за контрабанду, з одного боку, підакцизних, а, з іншого, решти товарів. Посилаючись на інформацію колишнього очільника ДМС України М. Нефьодова, ми відмічали, що найчастіше об'єктами митних правопорушень є не лише тютюнові вироби та інші підакцизні товари, а й такі «звичайні» товари, як одяг, взуття, тканини, електроніка, автозапчастини, ліки тощо. Виявляється, наприклад, що кожен четвертий смартфон і кожен п'ятий телевізор ввозиться в Україну нелегально. Найбільш ризикогенними товарними групами є: машини та електроніка; хімічна продукція; транспорт; текстиль й одяг; продукти тваринного походження, рослинництва і харчування²⁷.

Вважаємо, що основним показником суспільної небезпеки контрабанди будь-яких товарів (мова, звісно, не йде про предмети, вилучені або обмежені в цивільному обігу) є їхня вартість. А тому немає достатніх підстав уважати, що незаконне переміщення через митний кордон України, наприклад, тютюнових виробів є більш суспільно небезпечним, ніж здійснювана у тих самих розмірах контрабанда побутової техніки, сільськогосподарської продукції, брендового одягу чи взуття тощо. Через це, до слова, ми не поділяли і переконання деяких народних депутатів України й аналітиків про доцільність криміналізації контрабанди лише підакцизних товарів і, наприклад, бурштину. Так само проти аналізованої ініціативи виступили і деякі інші дослідники (наприклад, Ю. Забуга та Т. Михайліченко), які, не

²⁶ Дудоров О. О., Мовчан Р. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова охорона лісу в Україні : монографія. Київ : Норма права, 2023. С. 101–108.

²⁷ Кукуруза Г., Лесик М., Ніколаєнко С. Аналіз обсягів контрабанди в Україні : обсяги, прямі та непрямі втрати бюджету та економіки : Special Report. Київ, 2019. 28 с.

вбачаючи підстав для такого кроку, писали, що його реалізація призведе до подальшого перевантаження Особливої частини КК²⁸. Законодавець, однак, проігнорував наведені застереження, включивши до КК (як це і пропонувалося первісною версією законопроекту № 5420) не лише ст. 201-3 «Контрабанда товарів», а й ст. 201-4 «Контрабанда підакцизних товарів», санкціями усіх трьох частин якої встановлено суворіші покарання (порівняно із передбаченими у санкціях ст. 201-3 КК).

При аналізі законопроекту № 5420 ми висловили і незрозуміння ініціативи його розробників щодо встановлення у новій статті КК (аналог чинної ст. 201-4 КК) нижчих, порівняно з проєктованою ст. 201-2 КК (аналог чинної ст. 201-3 КК), вартісних показників значного (криміноутворювальна ознака) і великого розміру (кваліфікуюча ознака) предметів контрабанди (50 і 400 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – НМДГ) та 100 і 600 НМДГ, відповідно). Також не було знайдено логічних пояснень того, чому, наприклад, контрабанда побутової техніки, сільськогосподарської продукції тощо має визнаватися кримінально протиправною лише у випадку, коли вартість цих товарів перевищує 100 НМДГ, тоді як для настання кримінальної відповідальності за контрабанду тютюнових виробів, алкогольних напоїв та інших підакцизних товарів достатньо того, щоб вартість останніх перевищувала 50 НМДГ. Відкритим це питання залишилось як для фахівців ГНЕУ ВРУ, так і для науковців²⁹.

²⁸ Забуга Ю. Ю., Михайліченко Т. О. Окремі аспекти реанімації товарної контрабанди. *Сучасна доктрина кримінального права в правовій системі України: поняття, джерела, значення, проблеми формування* : матеріали V міжнар. наук.-практ. круглого столу (м. Харків, 14 трав. 2021 р.). Харків : Право, 2021. С. 87–90.

До слова нами було доведено недоцільність виокремлення спеціальної заборони, присвяченої регламентації відповідальності за контрабанду деревини (ст. 201-1 КК) (Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Розвиток законодавства України про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності: проблеми і тенденції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 4. С. 122–125; Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правова заборона щодо контрабанди деревини: сучасний стан і перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 142–148). Цей висновок був підтриманий Д. Бабіковим (Бабіков Д. В. Кримінальна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України : дис. ... докт. філософії за спеціальністю 081 «Право». Кривпівницький, 2023. С. 23).

²⁹ Забуга Ю. Ю., Михайліченко Т. О. Окремі аспекти реанімації товарної контрабанди. *Сучасна доктрина кримінального права в правовій системі України: поняття, джерела, значення, проблеми*

З приводу непередбачуваності показників, які фігурували у первісній версії законопроекту № 5420, А. Саварець слушно констатував, що для настання кримінальної відповідальності достатньо буде незаконного переміщення через митний кордон палети з фарбою, ящика віскі або зубожілого «Фіата»; контрабанда ж «битка» із США вартістю приблизно 2 тис. доларів, вчинена організованою групою, каратиметься щонайменше 10 роками позбавлення волі³⁰. Співзвучні міркування про «занадто низькі порогові значення для притягнення до кримінальної відповідальності за товарну контрабанду» були висловлені й у висновку Комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики на законопроект № 5420.

Під час його обговорення представники експертного середовища справедливо підкреслювали, що криміналізація товарної контрабанди може дати очікуваний ефект лише за наявності двох умов: перша – невідворотність покарання (коли є не лише стаття у КК, а й реальні кейси по ній); друга – грамотна криміналізація (де головні питання – на якому рівні та яка передбачає, зокрема, розумне (з урахуванням балансу інтересів бізнесу та держави) обґрунтування обсягів контрабанди, досягнення яких уможливило кримінальну відповідальність)³¹. «Не викликає сумнівів, – резюмували ми в 2021 р., – що більш-менш вмотивовані (не довільні) вартісні показники відповідних криміноутворювальних та кваліфікуючих ознак можуть бути сформовані лише після проведення ґрунтовних кримінологічних розвідок у

формування : матеріали V міжнар. наук.-практ. круглого столу (м. Харків, 14 трав. 2021 р.). Харків : Право, 2021. С. 87–90.

³⁰ Саварець А. Реанімація криміналізації контрабанди як визнання власного безсилля. Чому президентський законопроект не вирішить ситуацію? *Юридичний вісник України*. 14–27 травня 2021 р., № 18–19.

³¹ Контрабанда с высокой маржой: какое влияние на нее будет иметь уголовное наказание. *Экономическая правда*. 21 сентября 2020 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/projects/nikontrabandi/2020/09/21/665188> (дата звернення: 10.04.2024); Черкашин В. Борьба із контрабандою : поки що перемагають контрабандисти. Які системні кроки потрібні Україні для ефективної протидії контрабанді та чи вирішить проблему новий закон. *Економічна правда*. 24 червня 2021 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/06/24/675318> (дата звернення: 10.04.2024).

цій сфері»³². Однак і ці рекомендації загалом були проігноровані, результатом чого стало те, що:

– по-перше, відповідні показники зазнали чергового довільного коригування у сторону збільшення від 4 до 15 разів у ст. 201-4 КК (наприклад, саме на стільки був збільшений показник значного розміру контрабанди підакцизних товарів) і від 20 і аж до 50 разів у ст. 201-3 КК (у випадку із криміноутворюючим показником контрабанди «звичайних» товарів). Що ж до «обґрунтування» цих показників, зокрема, передбачених ст. 201-3 КК параметрів значних і великих розмірів, то при обговоренні законопроекту № 5420 воно звелося: до не підкріпленого жодними аргументами їх закріплення спочатку на рівні 1 тис. і 2 тис. НМДГ (паралельно пропонувались і показники на рівні 300 та 1 тис. НМДГ, 500 і 1 тис. НМДГ, 1 тис. і 5 тис. НМДГ, 1 тис. і 2 тис. НМДГ тощо), відповідно; згодом, при розгляді законопроекту в другому читанні, до такого ж довільного, здійсненого за пропозицією групи народних депутатів України (О. Бакумов, В. Захарченко, В. Медяник, С. Іонушас, С. Мінько, В. Арешонков, О. Дануца, Г. Михайлюк, А. Осадчук) і відбитого в Законі від 9 грудня 2023 р. їх закріпленні на рівні 5 тис. і 10 тис. НМДГ, відповідно (цим показникам теж пропонувалися довільні альтернативи);

– по-друге, відбулося не лише збереження невиправданого диференційованого підходу щодо визначення відповідних криміноутворюючих і кваліфікуючих показників, а й відчутне збільшення різниці між ними: якщо в законопроекті № 5420 така різниця склала 2 (100 та 50 НМДГ, відповідно) та 1,5 рази (600 та 400 НМДГ, відповідно), то на підставі Закону від 9 грудня вона сягає вже близько 7 разів. Адже, якщо в ст. 201-3 КК параметри значного і великого розміру закріплені на рівні 5 тис.

³² Дудоров О., Мовчан Р. Про перспективи рекриміналізації контрабанди товарів (нотатки на полях президентського законопроекту). *Юридичний вісник України*. 23–29 липня 2021 р., № 29; 30 липня – 5 серпня 2021 р., № 30.

і 10 тис. НМДГ, відповідно, то у ст. 201-4 КК аналогічні показники складають лише 750 і 1,5 тис. НМДГ, відповідно.

Для демонстрації наслідків запровадженого Законом від 9 грудня диференційованого підходу змодельємо просту ситуацію із контрабандою товарів вартістю, наприклад, від 1,5 тис. до 5 тис. НМДГ: 1) якщо на таку суму здійснено контрабанду підакцизних товарів (наприклад, тютюнових виробів), то вчинене потребуватиме кваліфікації за ч. 2 ст. 201-4 КК, яка передбачає можливість призначення покарання у виді позбавлення волі на строк до 11 років; 2) якщо предметом здійсненої на таку суму контрабанди стануть «звичайні» товари (побутова техніка, сільськогосподарська або хімічна продукція тощо), то вчинене не визнаватиметься кримінально протиправним діянням.

Якщо відповідний показник перевищуватиме 5 тис. НМДГ, то у випадку з контрабандою «звичайних» товарів скоєне має отримувати кримінально-правову оцінку з посиланням на ч. 1 ст. 201-3 КК (покарання у виді штрафу в розмірі від 10 тис. до 25 тис. НМДГ), а в ситуації з контрабандою підакцизних товарів – за ч. 2 ст. 201-4 КК (основне покарання у виді штрафу від 75 тис. до 120 тис. НМДГ або позбавлення волі на строк від 6 до 11 років; при цьому мінімальна межа штрафу є утричі вищою за максимальну, встановлену санкцією ч. 1 ст. 201-3 КК за контрабанду «звичайних» товарів).

Чи може подібний стан речей уважатися логічним і таким, який хоча б віддалено відповідає навіть елементарним уявленням про справедливість? Негативна відповідь на це питання для нас, як і для фахівців ГЮО ВРУ, виглядає більш ніж очевидною.

Ситуація виглядає ще більш сумною (насправді – абсурдною), якщо взяти до уваги ту обставину, що Законом від 9 грудня 2023 р. не були змінені вартісні показники великого та особливо великого розмірів як кваліфікуючих

ознак контрабанди деревини (становлять лише 18 та 36 НМДГ, відповідно) і кореспондуючі їм санкції.

Переважно критикуючи положення Закону від 9 грудня 2023 р., наведемо і приклад того, як при його ухваленні законодавець дослухався до зауважень науковців і парламентських експертів, що в підсумку допомогло удосконалити окремі проєктовані приписи. Йдеться про те, що первинною редакцією законопроекту № 5420 передбачалося доповнення КК ще однією окремою нормою – ст. 201-4³³ «Недостовірне декларування товарів». У ній йшлося про внесення до митної декларації недостовірних відомостей або ненадання при митному оформленні за встановленою формою точних і достовірних відомостей про товари та/або транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають обов'язковому декларуванню і випускаються у вільний обіг, якщо такі дії призвели або могли призвести до неправомірного зменшення чи звільнення від сплати митних платежів у значних розмірах.

Оцінюючи таку ініціативу авторів законопроекту № 5420, ми писали, що вона не враховує щонайменше того, що як у статтях 201 і 201-1 КК, так і у проєктованих статтях 201-2 і 201-3 КК під контрабандою з-поміж іншого розуміється переміщення відповідних предметів з приховуванням від митного контролю. При цьому на законодавчому рівні (ст. 483 МК) закріплено, що однією з форм переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю виступає подання митному органу як підстави для переміщення товарів документів, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості. Тобто фактично маються на увазі дії, про які йдеться й у ст. 201-4 КК, передбаченій

³³ У первісній редакції законопроекту № 5420, яка з'явилась до доповнення у 2022 р. КК нормою про незаконне використання гуманітарної допомоги (ст. 201-2), статті, присвячені регламентації відповідальності за контрабанду «звичайних» товарів і підакцизних товарів, мали номери «201-2» і «201-3», відповідно, які з ухваленням Закону від 9 грудня 2023 р. змінились на «201-3» та «201-4».

законопроектом № 5420. «Виходить, – резюмували ми, – що за умови реалізації розглядуваної ініціативи недостовірне декларування (принаймні частково) підпадатиме під дію одразу двох кримінально-правових заборон, а тому порушуватиметься принцип non bis in idem, матиме місце невинуватена (штучна) множинність злочинів, породжувана не множинністю об'єктів, яким завдається шкода, а, так би мовити, зайвою «перестраховкою» законодавця в частині визначення кола кримінально протиправних діянь»³⁴.

На відміну від розробників законопроекту № 5420, ми не вбачали прогалин у частині кримінально-правового реагування на випадки недостовірного декларування, що призводить до несплати митних платежів. Адже якщо незаконне переміщення товарів (наприклад, пально-мастильних матеріалів, морепродуктів, зернових культур, тютюнових або алкогольних виробів) через митний кордон України поєднувалося з ухиленням від сплати обов'язкових платежів, які стягуються митними органами, входять у систему оподаткування і безпосередньо пов'язані з переміщенням товарів через митний кордон (йдеться про мито, ПДВ і акцизний податок), то вчинене за наявності підстав могло б кваліфікуватися за відповідною частиною ст. 212 КК як ухилення від сплати податків і зборів (ця стаття не конкретизує спосіб ухилення, а отже, ним може бути і недотримання митних процедур) або за ст. 222 КК як шахрайство з фінансовими ресурсами (у цьому разі йдеться про надання завідомо неправдивої інформації з метою отримання пільг щодо податків). Подібні критичні міркування висловлювали й інші правники³⁵.

Як зазначав з цього приводу народний депутат України Д. Гетьманцев, бізнес побоюється того, що кримінально-правова заборона, присвячена недостовірному декларуванню, стане інструментом неправомірного тиску під

³⁴ Дудоров О., Мовчан Р. Про перспективи рекриміналізації контрабанди товарів (нотатки на полях президентського законопроекту). *Юридичний вісник України*. 23–29 липня 2021 р., № 29; 30 липня – 5 серпня 2021 р., № 30.

³⁵ Саварець А. Реанімація криміналізації контрабанди як визнання власного безсилля. Чому президентський законопроект не вирішить ситуацію? *Юридичний вісник України*. 14–27 травня 2021 р., № 18–19; Тасліцький Г. Криміналізація контрабанди : до чого готуватися. *Дзеркало тижня*. 22 вересня 2023 р. URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/kriminalizatsija-kontrabandi-do-choho-hotuvatisja.html> (дата звернення: 10.04.2024).

час митного оформлення товарів. Зміна митними органами підходів до класифікації товару або помилка при внесенні певних відомостей до окремих граф митної декларації можуть стати підставою для притягнення до кримінальної відповідальності. Тому Комітет ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики висловився за те, щоб не включати до КК ст. 201-4. Зважаючи на викладене, схвально оцінюємо запропоноване групою парламентаріїв (К. Бондарев, Я. Железняк, В. Кабаченко, І. Крулько, Г. Мамка, І. Марчук, С. Соколов, Ю. Тимошенко, О. Устінова, М. Цимбалюк) і підтримане ВРУ при остаточному голосуванні рішення про виключення із законопроекту № 5420 нової ст. 201-4 «Недостовірне декларування товарів».

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі пропозиції щодо вдосконалення кримінального закону:

1) назва ст. 201 КК потребує уточнення за рахунок вказівки у ній на всі предмети контрабанди, перераховані у диспозиції ч. 1 цієї статті КК;

2) у п. 2 примітки ст. 201 КК словосполучення «або таких, що містять завідомо неправдиві відомості, що підлягають обов'язковому декларуванню відповідно до законодавства з питань митної справи, та якщо зазначені документи та відомості необхідні для визначення розміру належних до сплати митних платежів та/або для підтвердження дотримання встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення товарів через митний кордон України» слід замінити на зворот «або документів, що містять завідомо неправдиві відомості, якщо зазначені документи необхідні для визначення розміру належних до сплати митних платежів або для підтвердження дотримання встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення предметів через митний кордон України, або з іншим обманним використанням документів чи засобів митного забезпечення»;

3) назву ст. 201-1 КК слід викласти у такій редакції: «Контрабанда лісоматеріалів і пиломатеріалів», а з диспозиції ч. 1 цієї статті КК –

виключити зворот «а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України»;

4) із диспозиції ч. 1 ст. 201-3 КК необхідно виключити слова «та електричної енергії»

5) диспозиції частин перших ст. ст. 201, 201-1, 201-3, 201-4 КК слід доповнити альтернативною вказівкою на дії, спрямовані на вивезення предметів контрабанди за межі митної території України;

6) диспозиції частин перших ст. 201 і ст. 305 КК мають передбачати відповідальність не лише за переміщення вказаних у них предметів поза митним контролем і з приховуванням від митного контролю, а за будь-яке їх інше незаконне переміщення через митний кордон України;

7) у ч. 2 ст. 305 КК замість повторності слід вказати на дію, вчинену особою, раніше судимою за контрабанду, а п. 3 примітки ст. 201 КК уточнити, зазначивши, що закріплене у цій нормі поняття спеціального рецидиву поширюється і на ст. 305 КК.

Викладені пропозиції *de lege ferenda*, по-перше, концептуально не змінюють той варіант нормативного забезпечення кримінально-правової протидії контрабанді, який знайшов відбиття у Законі від 9 грудня 2023 р. та який фахівцями (включаючи авторів цих рядків) загалом сприймається критично, і, по-друге, вирішують далеко не всі проблеми, про які йшлося у статті.

Ефективність законотворчості вимірюється передусім правозастосуванням. Лише практика застосування кримінально-правових положень Закону від 9 грудня 2023 р. покаже, в чому ми мали рацію, коли критикували законодавця, а в чому помилялись, дозволить виявити непомічені теоретиками «вузькі місця» оновленого кримінального закону, а також спростує (або підтвердить) побоювання окремих дослідників щодо корупціогенності розглянутих новел. Застосовуватиметься ж вдосконалений кримінальний закон передусім до суб'єктів, які вчиняють контрабанду в її

організованих формах, є основними бенефіціарами контрабандних схем, чи, наприклад, до контрабандистів-«піджаків», водіїв фур або неуважних брокерів, залежить головним чином від того, які пріоритети вибудують у своїй діяльності правоохоронні органи. Дослідженню матеріалів відповідної правозастосовної практики і мають бути присвячені подальші наукові розвідки.

Список використаних джерел

1. Бабіков Д. В. Кримінальна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України : дис. ... докт. філософії за спеціальністю 081 «Право». Кропивницький, 2023. 249 с.
2. Гмирін А. Криміналізація контрабанди. Загрози від прийняття законопроекту № 5420 у запропонованій до першого читання редакції. *Юридичний вісник України*. 11–24 червня 2021 р., № 22–23.
3. Гродецький Ю. В. Перспективи криміналізації контрабанди товарів. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 1. С. 150–161.
4. Дорофеева Л. М. Контрабанда як виклик суспільству. *Закарпатські правові читання. Сталий розвиток та інституційна спроможність в умовах війни : національний та міжнародно-правовий аспекти* : Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 26–27 квітня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 33–36.
5. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Розвиток законодавства України про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності : проблеми і тенденції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 4. С. 122–125.
6. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правова заборона щодо контрабанди деревини : сучасний стан і перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 142–148.
7. Дудоров О., Мовчан Р. Про перспективи рекриміналізації контрабанди товарів (нотатки на полях президентського законопроекту). *Юридичний вісник України*. 23–29 липня 2021 р., № 29; 30 липня – 5 серпня 2021 р., № 30.
8. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Про рекриміналізацію товарної контрабанди в контексті євроінтеграційних прагнень України. *Вісник*

Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2021. Вип. 3. С. 75–94.

9. Дудоров О. О., Мовчан Р. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова охорона лісу в Україні : монографія. Київ : Норма права, 2023. 520 с.

10. Забуга Ю. Ю., Михайліченко Т. О. Окремі аспекти реанімації товарної контрабанди. *Сучасна доктрина кримінального права в правовій системі України : поняття, джерела, значення, проблеми формування : матеріали V міжнар. наук.-практ. круглого столу* (м. Харків, 14 трав. 2021 р.). Харків : Право, 2021. С. 87–90.

11. Контрабанда с высокой маржой : какое влияние на нее будет иметь уголовное наказание. *Экономическая правда*. 21 сентября 2020 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/projects/ni-kontrabandi/2020/09/21/665188> (дата звернення: 10.04.2024).

12. Криміналізація товарної контрабанди. 18.06.2021. URL: <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/kryminalizatsiya-tovarnoyi-kontrabandy/> (дата звернення: 10.04.2024).

13. Кукуруза Г., Лесик М., Ніколаєнко С. Аналіз обсягів контрабанди в Україні: обсяги, прямі та непрямі втрати бюджету та економіки : Special Report. Київ, 2019. 28 с.

14. Ліпинський В. В. Правові аспекти притягнення до відповідальності за порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю. *Правова позиція*. 2020. № 1. С. 52–58.

15. Мирошніченко Н. А. Об'єкт та предмет кримінально-караної контрабанди. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 19 трав. 2017 р.). У 2-х т. / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : ВД «Гельветика», 2017. Т. 2. С. 211–213.

16. Музика А. А., Савченко А. В., Процюк О. В., Сіленко В. В., Горох О. П. Кримінальна відповідальність за контрабанду: національний та міжнародний досвід. Київ : ПАЛИВОДА А.В, 2011. 276 с.

17. Мовчан Р. О. Дискусійні аспекти законопроекту № 5240 (про рекриміналізацію товарної контрабанди). *Актуальні проблеми кримінального права : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка* (Київ, 18 листоп. 2021 р.) / редкол. : В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 116–120.

18. Movchan, R., Dudorov, O., Vozniuk, A., Areshonkov, V., Lutsenko, Y. Combating commodity smuggling in Ukraine: in search of the optimal legislative model. *Amazonia Investiga*, 202110 (47), 142–151.

19. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за контрабанду «спеціальних» предметів : законодавчі реалії та перспективи (на прикладі контрабанди лісу). *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія Право*. 2023. Вип. 15. С. 264–277.

20. Назимко Є. С., Данилевська Ю. О., Пономарьова Т. І. Рекриміналізація товарної контрабанди в світлі законодавчих ініціатив. *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 285–290.

21. Нетяга В. В. Проблема визначення об'єкту контрабанди у чинному законі про кримінальну відповідальність. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 1. С. 92–101.

22. Павлик Л. В. Диференціація кримінальної відповідальності за злочинні посягання у сфері економіки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2013. 248 с.

23. Паламарчук Г. В. Кримінологічні засади запобігання правопорушенням, пов'язаним із переміщенням товарів/предметів через митний кордон, на сучасному етапі в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2021. 222 с.

24. Радутний О. Е. Кримінально-правова охорона нових форм економічної діяльності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 2. С. 152–171.

25. Савченко А. В. Кримінальна відповідальність за контрабанду : наскільки вдалими є нові зміни до ст. 201 КК України? *Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (19–20 квітня 2012 р., Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка), 2012. С. 455–458.

26. Саварець А. Реанімація криміналізації контрабанди як визнання власного безсилля. Чому президентський законопроект не вирішить ситуацію? *Юридичний вісник України*. 14–27 травня 2021 р., № 18–19.

27. Тасліцький Г. Криміналізація контрабанди : до чого готуватися. *Дзеркало тижня*. 22 вересня 2023 р. URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/kriminalizatsija-kontrabandi-do-choho-hotuvatisja.html> (дата звернення: 10.04.2024).

28. Черкашин В. Боротьба із контрабандою : поки що перемагають контрабандисти. Які системні кроки потрібні Україні для ефективної протидії

контрабанді та чи вирішить проблему новий закон. *Економічна правда*. 24 червня 2021 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/06/24/675318> (дата звернення: 10.04.2024).

29. Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2010. 408 с.

REFERENCES

1. Babikov, D.V. (2023). Kryminalna vidpovidalnist za nezakonne peremishchennia tovariv cherez mytnyi kordon Ukrainy. *Candidate's thesis*. Kropyvnytskyi [in Ukrainian].

2. Hmyrin, A. (2021). Kryminalizatsiia kontrabandy. Zahrozy vid pryiniattia zakonoproektu № 5420 u zaproponovanii do pershoho chytannia redaktsii. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy – Legal Bulletin of Ukraine*, 22–23 [in Ukrainian].

3. Hrodetskyi, Yu.V. (2021). Perspektyvy kryminalizatsii kontrabandy tovariv. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy – Bulletin of the Association of Criminal Law of Ukraine*, 1, 150–161 [in Ukrainian].

4. Dorofeieva, L.M. (2024). Kontrabanda yak vyklyk suspilstvu. *Zakarpatski pravovi chytannia. Stalyi rozvytok ta instytutsiina spromozhnist v umovakh viiny : natsionalnyi ta mizhnarodno-pravovyi aspekty – Transcarpathian legal readings. Sustainable development and institutional capacity in the conditions of war: national and international legal aspects*. Materialy KhVI mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Uzhhorod, 26–27 kvitnia 2024 r. Lviv – Torun : Liha-Pres, 2024, 33–36 [in Ukrainian].

5. Dudorov, O.O., Movchan, R.O. (2020). Rozvytok zakonodavstva Ukrainy pro kryminalni pravoporushennia u sferi hospodarskoi diialnosti : problemy i tendentsii. *Visnyk Luhanskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka – Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E. O. Didorenka*, 4, 120–140 [in Ukrainian].

6. Dudorov, O.O., Movchan, R.O. (2021). Kryminalno-pravova zaborona shchodo kontrabandy derevyny: suchasnyi stan i perspektyvy. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 2, 142–148 [in Ukrainian].

7. Dudorov, O., Movchan, R. (2021). Pro perspektyvy rekryminalizatsii kontrabandy tovariv (notatky na poliakh prezidentskoho zakonoproiektu). *Yurydychnyi visnyk Ukrainy – Legal Bulletin of Ukraine*, 22–23 [in Ukrainian].

8. Dudorov, O.O., Movchan, R.O. (2021). Pro rekryminalizatsiiu tovarnoi kontrabandy v konteksti yevrointehratsiinykh prahnen Ukrainy. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnykh sprav imeni E. O. Didorenka – Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E. O. Didorenka*, 3, 75–94 [in Ukrainian].

9. Dudorov, O.O., Movchan, R.O., Pysmenskyi, Ye.O. (2023). Kryminalno-pravova okhorona lisu v Ukraini. Kyiv: Norma prava [in Ukrainian].

10. Zabuha, Yu.Yu., Mykhailichenko, T.O. (2021). Okremi aspekty reanimatsii tovarnoi kontrabandy. *Suchasna doktryna kryminalnoho prava v pravovii systemi Ukrainy: poniattia, dzherela, znachennia, problemy formuvannia – Modern doctrine of criminal law in the legal system of Ukraine: concepts, sources, significance, problems of formation*. Materialy V mizhnar. nauk.-prakt. kruhloho stolu (m. Kharkiv, 14 trav. 2021 r.). Kharkiv: Pravo, 87–90 [in Ukrainian].

11. Kontrabanda s vysokoi marzhoi: kakoe vlyianye na nee budet ymet uholovnoe nakazanye. *Ekonomycheskaia pravda*. 21 sentiabria 2020 r. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/projects/ni-kontrabandi/2020/09/21/665188> [in Russian].

12. Kryminalizatsiia tovarnoi kontrabandy. URL: <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/kryminalizatsiya-tovarnoyi-kontrabandy/> [in Ukrainian].

13. Kukuza, H., Lesyk, M., Nikolaienko, S. (2019). Analiz obsiahiv kontrabandy v Ukraini: obsiahy, priami ta nepriami vtraty biudzhetu ta ekonomiky: Special Report. Kyiv [in Ukrainian].

14. Lipynskyi, V.V. (2020). Pravovi aspekty prytiahnennia do vidpovidalnosti za porushennia poriadku prokhodzhennia mytnoho kontroliu v zonakh (korydorakh) sproshchenoho mytnoho kontroliu. *Pravova pozytsiia – Legal position*, 1, 52–58 [in Ukrainian].

15. Myroshnychenko, N.A. (2017). Ob'iekt ta predmet kryminalno-karanoi kontrabandy. *Tradytsii ta novatsii yurydychnoi nauky: mynule, suchasnist, maibutnie – Traditions and innovations of legal science: past, present, future*. Mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Odesa, 19 trav. 2017 r.). U 2-kh t. Odesa: VD «Helvetyka», T. 2, 211–213 [in Ukrainian].

16. Muzyka, A.A., Savchenko, A.V., Protsiuk, O.V., Silenko, V.V., Horokh, O.P. (2011). Kryminalna vidpovidalnist za kontrabandu: natsionalnyi ta mizhnarodnyi dosvid. Kyiv: PALYVODA A.V. [in Ukrainian].

17. Movchan, R.O. (2021). Dyskusiini aspekty zakonoproiektu № 5240 (pro rekryminalizatsiiu tovarnoi kontrabandy). *Aktualni problemy kryminalnoho*

prava: materialy XII Vseukr. nauk.-teoret. konf., prysviach. pam'iaty prof. P. P. Mykhailenka – Actual problems of criminal law: materials of the XII All-Ukrainian. science and theory conf., dedicate. in memory of Prof. P. P. Mykhaylenko. (Kyiv, 18 lystop. 2021 r.). Nats. akad. vnutr. sprav, 116–120 [in Ukrainian].

18. Movchan, R., Dudorov, O., Vozniuk, A., Areshonkov, V., Lutsenko, Y. Combating commodity smuggling in Ukraine: in search of the optimal legislative model. *Amazonia Investiga*, 202110 (47), 142–151 [in English].

19. Movchan, R.O. (2023). Kryminalna vidpovidalnist za kontrabandu «spetsialnykh» predmetiv: zakonodavchi realii ta perspektyvy (na prykladi kontrabandy lisu). *Naukovo-informatsiinyi visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho. Serii Pravo – Scientific and information bulletin of the Ivano-Frankivsk University of Law named after King Danylo Halytskyi. Law series*, 15, 264–277 [in Ukrainian].

20. Nazymko, Ye.S., Danylevska, Yu.O., Ponomarova, T.I. (2023). Rekryminalizatsiia tovarnoi kontrabandy v svitli zakonodavchykh initsiatyv. *Pravo ta derzhavne upravlinnia – Law and public administratio*, 3, 285–290 [in Ukrainian].

21. Netiaha, V.V. (2021). Problema vyznachennia ob'iektu kontrabandy u chynnomu zakoni pro kryminalnu vidpovidalnist. *Visnyk Penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy – Bulletin of the Penitentiary Association of Ukraine*, 1, 92–101 [in Ukrainian].

22. Pavlyk, L.V. (2013). Dyferentsiatsiia kryminalnoi vidpovidalnosti za zlochynni posiahannia u sferi ekonomiky. *Candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].

23. Palamarchuk, H.V. (2021). Kryminolohichni zasady zapobihannia pravoporushenniam, pov'iazanym iz peremishchenniam tovariv/predmetiv cherez mytnyi kordon, na suchasnomu etapi v Ukraini. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

24. Radutnyi, O.E. (2022). Kryminalno-pravova okhorona novykh form ekonomichnoi diialnosti. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy – Bulletin of the Association of Criminal Law of Ukraine*, 2, 152–171 [in Ukrainian].

25. Savchenko, A.V. (2012). Kryminalna vidpovidalnist za kontrabandu: naskilky vdalymy ye novi zminy do st. 201 KK Ukrainy? *Teoretychni ta prykladni problemy suchasnoho kryminalnoho prava – Theoretical and applied problems of modern criminal law. Materialy II mizhnar. nauk.-prakt. konf. (19–20 kvitnia 2012 r., Luhanskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav im. E. O. Didorenka)*, 455–458 [in Ukrainian].

26. Savarets, A. (2021). Reanimatsiia kryminalizatsii kontrabandy yak vyznannia vlasnoho bezsyllia. Chomu prezidentskyi zakonoproekt ne vyrishyt situatsiiu? *Yurydychnyi visnyk Ukrainy – Legal Bulletin of Ukraine*, 18–19 [in Ukrainian].

27. Taslitski, H. Kryminalizatsiia kontrabandy: do choho hotuvatysia. URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/kryminalizatsiia-kontrabandi-do-choho-hotuvatisja.html> [in Ukrainian].

28. Cherkashyn, V. Borotba iz kontrabandoiu: poky shcho peremahaiut kontrabandysty. Yaki systemni kroky potribni Ukraini dlia efektyvnoi protydii kontrabandi ta chy vyrishyt problemu novyi zakon. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/06/24/675318> [in Ukrainian].

29. Yaremko, H.Z. (2010). Blanketni dyspozytsii v stattiakh Osoblyvoi chastyny Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. *Candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].

Dudorov O. O., Movchan R. O. Recriminalization of commodity smuggling and related legislative novelties: a critical analysis

The article is devoted to the analysis of certain provisions of the Law of Ukraine dated December 9, 2023 “On Amendments to the Criminal and Criminal Procedure Codes of Ukraine on the Criminalization of Goods Smuggling”, based on which criminal liability for goods smuggling was restored and a number of other novelties were introduced. When carrying out the proposed analysis, emphasis was placed on comparing the criminal law provisions of the specified Law and the draft law “On Amendments to the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Procedural Code of Ukraine Regarding the Criminalization of Smuggling of Goods and Excise Goods, as Well as False Declaration of Goods” (reg. No. 5420 dated 23.04.2021), as well as clarifying to what extent the achievements of criminal law science and the comments of parliamentary experts were taken into account in the law-making activity in this case.

Defects in the construction of prohibitions dedicated to liability for various types of smuggling – cultural values and weapons, timber and valuable tree species, goods, excise goods (Articles 201, 201-1, 201-3, 201-4 of the Criminal Code of Ukraine, respectively) have been revealed. Certain inconsistencies between these criminal law prescriptions and the provisions of the regulatory (customs) legislation have been clarified.

Based on the results of the research, specific proposals aimed at improving the criminal law were put forward. A caveat is made regarding the fact that the formulated proposals de lege ferenda do not conceptually change the version of

the regulatory provision of criminal law countermeasures against smuggling, which was reflected in the Law of December 9, 2023 and which is generally perceived critically by experts (including authors of this article).

Key words: *smuggling, movement of objects outside customs control and with concealment from customs control, wood, excise goods, weapons, cultural values, drugs, qualifying features, repetition, official, criminalization, differentiation of criminal liability, economic activity, environment, forest, public safety, public health.*